

Laudatio

“No ziepēm līdz zinātnei”: profesores Māras Grudules akadēmiskās lekcijas temats piesaka Gothardu Frīdrihu Stenderu kā vienu no vērienīgiem un universāliem gara darbiniekiem latviešu sabiedrības un kultūras veidošanās vēsturē. Šāds universālisms un patiesa ieinteresētība raksturo arī Latvijas Zinātņu akadēmijas Lielās medaļas ieguvēju. Par Māras Grudules darbības nozīmi vēstāmā ir daudz, tomēr, veidojot gredzenveida sabalsojumu ar viņas pieteikto tematu, palikšu pie alfabēta pirmā burta un sakāmo ietveršu trīs atslēgvārdos – aizrautība, aktivitāte un atbildība.

Vispirms, aizrautība. Azartisks atklājumu prieks ir īpašības, ar kurām profesore ievada aizgājušo gadsimtu raibajā un daudzveidīgajā dzīvē visus tos, kuri seko viņas darbam, publikācijām un daudzajām lekcijām. Domāju, ka viņas interešu objektiem ir patiesi paveicies, jo viņu dzīve un veikums iegūst apjomu un krāsas, tas tiek aplūkots plašā ikdienas norišu un starptautisko notikumu ietvarā. Māras Grudules akadēmiskā darbība ir aizsākusies Latvijas Universitātes Pedagoģijas fakultātē, kur viņai uzticēta latviešu literatūras vēstures senākā posma apguve. Jau pašā sākumā pievērsta liela vērība tam, lai spētu ieinteresēt studentus par tālajiem, aizgājušajiem laikiem, un vēlēšanās aizraut, piesaistīt, ir palikusi kā viena no profesores darbības galvenajām īpašībām. Pēc sākotnējā šaubu posma, latviešu literatūras un kultūras vēstures izpēte plašā laika aptvērumā no 16. līdz 19. gadsimtam ir kļuvusi par mūža darbu un mūža tēmu, kas ir ne tikai akadēmiska, bet arī personiska aizrautība. To apliecina kopīgi ar Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes studentiem veiktās ekspedīcijas, rosinošie pasākumi, kas pavada profesores organizētās konferences, palīdzot iesakņot daudzus latviešu kultūras darbiniekus tajos novados, no kuriem viņi ir nākuši, paverot jaunus apvāršņus arī plašākai sabiedrībai. To apliecina arī nemitīgā interese par pētījumiem arhīvos Latvijā un ārzemēs, Vācijā, Dānijā un citur, kuros tiek pavadīta liela daļa laika, interesējoties gan par seniem manuskriptiem, gan veļasmašīnām un globusiem, par ikvienu jaunatklātu materiālu, kas var tikt padarīts pieejams saiedrībai, kas palīdz saprast latviešu kultūru un valodu. Tas viss ir ievērots un novērtēts arī starptautiskajās zinātniskajās aprindās, kurās Māra Grudule pamatoti tiek uzlūkota par sava aplūkojamā perioda izcilāko speciālisti, pārstāvēt literatūrzinātnes nozari Latvijā.

Otrkārt, aktivitāte. Atceros kāda sava pasniedzēja savulaik izteiktu brīdinājumu – aizraušānās ar pārāk seniem laikiem var vest pie no laikmetīgo procesu neievērošanas un pārlielas norobežotības šaurā pētnieciskajā tēmā. Māras Grudules darbs ir apliecinājums, ka var būt arī pavisam citādi. Domāju, ka daudzas no svarīgākajām atziņām, ko profesore paudusi par kultūras vēsturi, nebūtu tik dzīvas un dedzīgas bez līdzdalības vai ikvienā mūsdienu kultūras dzīves

notikumā. Profesorei vienmēr ir viedoklis par jaunākajām grāmatām un teātra izrādēm. Pavisam nesen Māra Grudule kopā ar saviem studentiem apmeklēja izstādi “Purvītis” Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā, īpaši organizētā lekcijā tiekoties ar mākslas zinātnieci Edvardu Šmiti, padziļināti ielūkojoties arī latviešu un vācbaltiešu attiecību vēsturē. Būtisks sabiedrisks pienākums ir dalība Kārļa Dziļlejas fonda valdē, kur arvien tiek sekots studentu zinātniskajiem darbiem, novērtēts un izcelts viņu veikums. Kopīgi ar Māru Gruduli gatavojot un īstenojot doktora studiju programmas kursu “Literārā teksta analīze”, esmu dzirdējis prieka pilnas atsauksmes, cik pievilcīga ir profesores piedāvātā pieeja dzejas teksta analīzei, kas paradoksālā kārtā spēj saistīt agrīnās latviešu dzejas poētiku ar daudz vēlākiem mākslinieciski augsvērtīgiem sasniegumiem. Literārā procesa nepārtrauktība ir viens no centrālajiem intereses objektiem, tāpat kā spēja ieraudzīt un atklāt katra atsevišķā teksta māksliniecisko pievilcību.

Visbeidzot, trešais atslēgas vārds – atbildība. Gribētos teikt, ka tā ir atbildības izjūta gan pret cilvēkiem, gan kopīgo kultūras mantojumu, atmiņas saglabāšanu. Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūtā, kas ir viņas pētniecisko ieceru īstenošanas vieta, Māra Grudule ir Literatūras nodaļas vadītāja, arī mana vadītāja. Viņas attieksme rada sajūtu, ka pamanīts un izcelts tiek ikviens paveiktais darbs un notikums, gan nodaļas kolēģu publicētās grāmatas, gan publiskās uzstāšanās, gan saņemtie apbalvojumi. Īpašas ir tās reizes, kad tiek organizēta pulcēšanās Māras Grudules Lielupes mājā, dažu minūšu attālumā no jūras. Bet šī gada pavasarī uzņēmāmies arī garāku gājieni un devāmies līdz Lielupes Baltajai kāpai. Tā ir nozīmīga kopā būšanas sajūta, kas apliecina arī saskanīgi darīto darbu. Plašākā sabiedriskā mērogā šī piederības izjūta tiek īstenota kā atbildība par latviešu kultūras vēstures dokumentēšanu un tās aktualizāciju. Gan daudzie zinātniskie raksti, gan detalizētie, rūpīgi izsvērtie rakstnieku portreti, kas ir lasāmi vietnē literatura.lv, sniedz pārlicību, ka pētnieciskais darbs ir misija, kuras mērķis ir ievērot ikvienu vērtību, ikvienu atzīmēšanas vērtu parādību rakstniecībā. Plašās zināšanas apliecinātas zinātnisko rakstu krājumā “Latvija un latvieši”, kolektīvajā monogrāfijā “Latvija: kultūru migrācija” un citos nozīmīgos pētījumos publicētās apcerēs. Pēdējo gadu laikā Māras Grudules ieguldītais darbs īstenojies vairāku nozīmīgu izdevumu sagatavošanā. Viņas sarūpēts ir rakstu krājums par dzejnieka Eduarda Veidenbauma daiļradi, tāpat arī plaša starptautiska publikācija, kurā daudzpusīgi aplūkota Garlība Merķeļa nozīme apgaismības laikmeta kontekstos un viņam iesaistoties latviešu sabiedrības dzīves atspoguļojumā. Par spilgtu radošu sasniegumu kļuvusi Māras Grudules monogrāfija “Latviešu dzejas sākotne 16. un 17. gadsimtā kultūrvēsturiskos kontekstos”.

Viens no pašiem nozīmīgākajiem profesores veikumiem ir viņas izlolotā kolektīvā monogrāfija “Gothards Frīdrihs Stenders un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”, kurā, piesaistot

starptautiski respektējamu pētnieku loku, iztirzāta praktiski ikviena šī nozīmīgā autora darbības šķautne. Te pārlicinoši atklāts, ka Stenders savā literārajā un enciklopēdiskajā darbībā apliecinājis tās pašas īpašības, kas piemīt viņa daiļrades pētniecei Mārai Grudulei – aizrautību, aktivitāti un atbildību. Mazliet no tā visa mēs dzirdēsim un sajūtīsim šodienas akadēmiskajā lekcijā.